

Qëndrimi ndaj shqiptarëve në jug të Serbisë:

„Na shohin si të huaj në vendin
ku jetojmë së bashku“

Përmbajtja

Pse distanca sociale ndaj shqiptarëve vazhdon të ekzistojë mes të rinjve në Serbi	3
Si bartet distanca nga hapësira publike në jetën e përditshme	4
Kontakti ndihmon, por jo çfarëdo kontakti	4
Rekomandimet e të rinjve: Si të zvogëlohet distanca sociale	6

Qëndrimi ndaj shqiptarëve në jug të Serbisë: „Na shohin si të huaj në vendin ku jetojmë së bashku“

Të rinjtë nga komuniteti shqiptar në Preshevë dhe Bujanoc, pjesëmarrës në anketën e zhvilluar online mbi distancën sociale ndaj shqiptarëve, të nxitur nga gjetjet e hulumtimeve të [Organizatës Ambrellë të të Rinjve të Serbisë \(KOMS\)](#), në përgjithësi nuk u befaskan nga e dhëna se të rinjtë në Serbi shfaqin distancën më të madhe sociale ndaj shqiptarëve. Përgjigjet e tyre tregojnë se si reflektohet distanca sociale në jetën e përditshme të shqiptarëve në jug të Serbisë – në institucione, gjatë udhëtimeve, në punësim dhe në marrëdhëniet ndërnjerëzore. Të rinjtë folën edhe për atë që i shohin si shkaqe të mundshme të qëndrimeve të tilla, por edhe për atë që, sipas tyre, mund të kontribuojë në zvogëlimin e distancës sociale.

Që nga viti 2022, kur KOMS filloi të matë shkallën e distancës sociale të të rinjve në Serbi ndaj pakicave të tjera kombëtare, shqiptarët kanë shënuar vazhdimisht vlerësimin mesatar më të lartë ndër pakicat e përfshira në hulumtime: 2,52 në vitin 2022, 2,63 në vitin 2023, 2,66 në vitin 2024, 2,42 në vitin 2025 dhe 2,56 në vitin 2026.

Shkalla lëviz nga 1, që nënkupton marrëdhënie të afërta dhe miqësore, deri në 4, që përfaqëson një qëndrim haptazi negativ. Vlerësimi 2 do të thotë „qytetar si çdo qytetar tjetër“, ndërsa 3 do të thotë „nuk më pengojnë, por nuk do të shoqërohesha me ta“. Rezultatet, të cilat në vite të ndryshme lëvizin ndërmjet 2,42 dhe 2,66, nuk tregojnë armiqësi të hapur, por një distancë dhe përmbajtje të vazhdueshme që zgjasin përgjatë disa cikleve të hulumtimit.

Nga 16 pjesëmarrësit, pesë u përgjigjën se gjetja nuk i befason aspak, katër se i befason pak, tre se i befason deri diku, tre se i befason shumë, ndërsa vetëm një person u përgjigj se e befason jashtëzakonisht shumë. **Disa të rinj thanë se për shkak të trajtimit të ndryshëm janë ndier keq, të vetmuar ose të diskriminuar, ndërsa të tjerë folën për faktin se janë mësuar me përvoja të tilla.** Një pjesëmarrëse në anketë tha: „*U ndjeva pak e vetmuar, por kuptova se do ta kisha më të lehtë nëse thjesht nuk do t'i kushtoja fare vëmendje.*“

Shënim: Në anketën online mbi distancën sociale ndaj shqiptarëve, të realizuar nga shoqata Mozaik, morën pjesë 16 të rinj, tetë nga Presheva dhe tetë nga Bujanoci, prej të cilëve nëntë burra dhe shtatë gra. Shtatë janë nxënës, dy studentë, katër të punësuar dhe tre të papunë. Anketa ishte e destinuar edhe për të rinjtë e komunitetit shqiptar nga Medvegja, por nga kjo komunë nuk pati përgjigje.

Pse distanca sociale ndaj shqiptarëve vazhdon të ekzistojë mes të rinjve në Serbi

Në pyetjen se çfarë ndikon më së shumti në mënyrën se si të rinjtë në Serbi i perceptojnë shqiptarët, përgjigjet e pjesëmarrësve treguan se qëndrimet politike nuk kërkojnë domosdoshmërisht përvojë personale për t'u rrënjësuar. **Përceptimet „për shqiptarët si armiq“ transmetohen përmes rrëfimeve familjare, përmbajtjeve shkollore, diskursit politik, mediave dhe, gjithnjë e më shumë, përmbajtjeve të formësuara nga algoritmet.** Siç shpjegon sociologia Egzona Hajrullahu, „kjo distancë është ndërtuar gjatë një periudhe të gjatë dhe lidhet me një kombinim faktorësh historikë, politikë dhe shoqërorë“.

Atje ku kontakti i drejtpërdrejtë me shqiptarët është i rrallë, vëren Hajrullahu, perceptimi formohet kryesisht mbi bazën e asaj që njerëzit dëgjojnë nga të tjerët ose shohin në media dhe debate politike, prandaj stereotipet ruhen dhe transmetohen shumë më lehtë nga një brez te tjetri.

Kjo trashëgimi nuk është abstrakte për njerëzit që jetojnë me pasojat e saj. Këtë e tregon edhe anketa, **ngase pjesëmarrësit vërejnë një trajtim të ndryshëm jashtë mjediseve ku serbët dhe shqiptarët jetojnë pranë njëri-tjetrit.** Një pjesëmarrëse thotë se „serbët nga Bujanoci janë më të mësuar me shqiptarët dhe sillen

më normalisht“, ndërsa një pjesëmarrës tjetër e përshkroi dallimin përmes „ndjenjës së inferioritetit“. Megjithatë, disa pjesëmarrës thanë se nuk vërejnë ndonjë dallim.

Një pjesëmarrëse, e cila në Bujanoc kishte kryesisht përvoja pozitive me të rinjtë nga komuniteti serb, thotë se në Vranjë dhe pjesë të tjera të Serbisë nuk kishte pasur mjaftueshëm kontakt të drejtpërdrejtë për të mundur të krahasonte sjelljen e tyre, ndërsa një pjesëmarrës tjetër tha se nuk kishte përvojë jashtë qytetit ku jeton. Një përgjigje shkon edhe në drejtim të kundërt — pjesëmarrësi vlerëson se qëndrimi negativ është më i theksuar pikërisht në jug të Serbisë, mes njerëzve „që janë nën ndikimin e grupeve që promovojnë nacionalizëm ndaj një populli tjetër“.

„Diskriminimi ndaj nesh si shqiptarë është jashtëzakonisht i madh“, tha një nxënës i shkollës së mesme nga Bujanoci. „Nuk e kuptoj si ndodh kjo, meqë ka kaluar kaq shumë kohë nga lufta, ndërsa ne ende nuk jemi civilizuar.“

„Na shohin si të huaj në vendin ku jetojmë së bashku“, tha një student nga Presheva, duke përshkruar se si kjo reflektohet në jetën e përditshme.

Qëndrimet ndaj një komuniteti tjetër formohen para se një fëmijë të jetë mjaftueshëm i rritur për t’i shqyrtuar ato në mënyrë kritike, përmes teksteve shkollore, letërsisë dhe referencave të rastësishme kulturore, po aq sa edhe përmes mesazheve të drejtpërdrejta politike.

Si bartet distanca nga hapësira publike në jetën e përditshme

Në hapësirën më të gjerë publike, përvojat e shqiptarëve që jetojnë në jug të Serbisë shpesh mbeten nën hijen e temave politike. Shumë më rrallë fokusi përqendrohet te shkollat, institucionet lokale, jeta kulturore dhe problemet e përditshme. Kur një komunitet paraqitet në lajme pothuajse ekskluzivisht përmes konflikteve politike, edhe përfytyrimi për të reduktohet lehtësisht vetëm në këtë dimension. Jeta e përditshme e shqiptarëve në Preshevë, Bujanoc dhe Medvegjë, pikërisht ai realitet që mund ta humanizonte „tjetrin“, rrallë arrin të publiku më i gjerë në Serbi.

Një pjesëmarrës nga Presheva vlerëson se „*sentimenti antishqiptar shihet në televizion dhe në sfera të tjera*“. I njëjti pjesëmarrës shtoi se „*problemi është bërë aq i përhapur sa edhe në protestat kundër pushtetit/sistemit dëgjohet vazhdimisht sentiment antishqiptar*“.

Ndjenja e pabarazisë të pjesëmarrësit në anketë shfaqet edhe në përvojat e tyre me institucionet publike, duke filluar nga policia dhe shërbimet komunale deri te institucionet shëndetësore dhe punësimi. Një studente nga Bujanoci vë në dukje veçanërisht përfaqësimin e pamjaftueshëm të shqiptarëve në institucionet publike, duke përmendur si shembull Qendrën Shëndetësore në Vranjë.

Pjesëmarrësit në anketë thanë se trajtim të ndryshëm vërejnë edhe gjatë qëndrimit në qytete të tjera, në shkollë, gjatë punësimit dhe në marrëdhëniet e përditshme shoqërore.

Logjika e disa mediave e përforcon më tej këtë problem. Konflikti sjell më shumë klikime sesa bashkëpunimi; një mosmarrëveshje politike përhapet më shumë sesa historia e dy adoleshentëve nga komunitete të ndryshme që kanë realizuar së bashku një projekt. Rrjetet sociale e përshpejtojnë këtë efekt, sepse algoritmet e bazuara në angazhimin e përdoruesve u ofrojnë atyre gjithnjë e më shumë përmbajtje të ngjashme me atë ndaj së cilës kanë reaguar tashmë, kështu që një ndërveprim i vetëm me përmbajtje polarizuese mund të çojë gradualisht në një mjedis informativ shumë më të ngushtë.

Një i ri nga Bujanoci e përshkroi qartë këtë dallim: „Paragjykimet janë më të dukshme në rrjetet sociale për shkak të ndikimit nationalist, ndërsa në jetën e përditshme janë më pak të dukshme, sepse nuk shfaqen drejtpërdrejt, por mund të nënkuptohen.“

Kontakti ndihmon, por jo çfarëdo kontakti

Shumica e pjesëmarrësve në anketë mendojnë se kontakti i drejtpërdrejtë mund të ndikojë pozitivisht në qëndrimet e të rinjve në Serbi ndaj shqiptarëve, para së gjithash përmes komunikimit të përditshëm, shkollës,

punës dhe aktivitetëve të përbashkëta. „**Puna, shkolla dhe aktivitetet ndihmojnë që njerëzit të njihen më mirë dhe kjo më pas ndikon në formimin e qëndrimit se, para së gjithash, jemi njerëz**“, tha një pjesëmarrës. Një tjetër, megjithatë, paralajmëroi se vetëm kontakti nuk mjafton pa një integrim më të gjerë: „**Sigurisht që po, por distanca bën të vetën. Sistemi nuk i integron shqiptarët dhe, kur nuk i integron, problemi thellohet edhe më shumë, sepse thellohet distanca sociale.**“

„**Është shumë më e lehtë të kesh paragjykime ndaj një grupi abstrakt sesa ndaj një personi që e njeh, me të cilin ke punuar dhe me të cilin ke ndërtuar besim**“, shpjegon Hajrullahu. Sipas saj, kontakti funksionon më mirë kur njerëzit takohen në kushte relativisht të barabarta, bashkëpunojnë për një qëllim të përbashkët dhe veprojnë në një mjedis që e mbështet realisht këtë bashkëpunim, ndërsa marrëdhëniet, në mënyrë ideale, duhet të vazhdojnë edhe pas përfundimit të projektit ose aktivitetit formal që i ka bashkuar.

Me fjalë të tjera, duket se nuk është i rëndësishëm një shtrëngim simbolik duarsh, por bashkëpunimi i vërtetë: të mësuarit së bashku, puna, garimi dhe krijimi i diçkaje së bashku, derisa përkatësia etnike të mos jetë më fakti më i rëndësishëm për personin që ke pranë.

Të rinjtë shqiptarë që kanë pasur një lloj të tillë kontakti më afatgjatë e përshkruajnë atë në mënyrë të ngjashme. „**Në përgjithësi kam pasur përvoja pozitive me të rinjtë nga komuniteti serb në Bujanoc**“, tha një studente. „**Kontakti i përditshëm dhe njohja e drejtpërdrejtë mes të rinjve ndihmojnë në zvogëlimin e paragjykeve dhe krijimin e marrëdhënieve më të mira.**“ Një pjesëmarrëse tjetër nga i njëjti qytet bëri një dallim të qartë gjeografik: „**Serbët në Bujanoc janë më të mësuar me shqiptarët dhe sillen më normalisht**“, tha ajo, duke lënë të kuptohet se e njëjta gjë nuk mund të thuhet domosdoshmërisht për qytetet më larg jugut.

Si paralele mund të shërbejë hulumtimi mbi kontaktin ndërgrupor në Kosovë, i realizuar me studentë shqiptarë dhe serbë, i cili tregoi se kontakti mes dy grupeve të përfshira në mostrat e hulumtimit në fjalë ishte përgjithësisht i ulët dhe i shpërndarë në mënyrë të pabarabartë. Pjesëmarrësit serbë, si pjesëtarë të komunitetit pakicë në Kosovë*, raportuan më shumë kontakte me shqiptarët sesa pjesëmarrësit shqiptarë me serbët: 52 për qind e pjesëmarrësve shqiptarë deklaruan se nuk kishin pasur kurrë kontakt me një pjesëtar të komunitetit serb, ndërsa 12 për qind e pjesëmarrësve serbë deklaruan se nuk kishin pasur kurrë kontakt me shqiptarët. Autorët e hulumtimit i vendosin këto gjetje në kontekstin e segregimit të lartë mes dy komuniteteve dhe mundësive të kufizuara për kontakt ndërgrupor.

Të dhënat e KOMS-it zbulojnë edhe një hendek tjetër të rëndësishëm. Në kuadër të pyetjes se çfarë duhet të bëjë Serbia në lidhje me Kosovën, **puna drejt pajtimit mes serbëve dhe shqiptarëve, duke e shtyrë çështjen e statusit për më vonë, vazhdon të jetë alternativa e ofruar që zgjidhet më shpesh.** Megjithatë, mbështetja për këtë alternativë ra nga 30,6 për qind në vitin 2025 në 24,1 për qind në vitin 2026.

* Ky përcaktim nuk paragjykon qëndrimet lidhur me statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së dhe Opinionin e Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë mbi Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

Rekomandimet e të rinjve: Si të zvogëlohet distanca sociale

Kur flasin për zvogëlimin e paragjykimeve dhe distancës sociale, të rinjtë nuk propozojnë zgjidhje abstrakte, por ndryshime shumë konkrete në jetën e përditshme: më shumë komunikim të drejtpërdrejtë, shkëmbime shkollore dhe aktivitete të përbashkëta, mësim të ndërsjellë të gjuhëve, përfaqësim më të madh të shqiptarëve në institucione, por edhe krijimin e kushteve bazë që njerëzit të mund të takohen, si rikthimi i stacionit të autobusëve në Preshevë, i cili nuk ekziston që nga viti 2012, dhe vendosja e transportit të rregullt publik ndërmjet Preshevës, Bujanocit dhe Vranjës.

Përgjigjet e tyre tregojnë se afrimin mes dy komuniteteve nuk e shohin vetëm si çështje politike, por si diçka që duhet të ekzistojë në jetën e përditshme – në shkollë, në punë dhe në aktivitete të përbashkëta.

Testi i vërtetë nuk do të jetë se sa të rinj në anketë thonë se marrëdhëniet duhet të përmirësohen, por nëse, pas dhjetë apo njëzet vjetësh, të jesh shqiptar në Preshevë, Bujanoc apo Medvegjë nuk do të thotë më të jesh „i huaj në vendin tënd“.

Autor: Fatlind Azizi – Instituti Demokratik Mozaik